

## Evangelist eller charlatan?

*Svensk-amerikaneren Fredrik Fransons Danmarksbesøg  
1884—85.*

Af Elith Olesen.

**I**nspirationen fra de bibelske tanker om helbredelse fra sygdom ved troens bøn — i tidens løb stærkt blandet med manikæisk dualisme og folkelige mirakelforestillinger — ytrede sig op gennem middelalderen som en stadig drift mod de berømte valfartssteder. De store protestantiske kirkesamfund bekæmpede denne praksis som »katolske levn«, men i separatistiske og spiritualiserende kredse på protestantisk grund levede troen på »guddommelig helbredelse« uden lægelig medvirken videre, omend i mere »evangelisk« skikkelse, — efter al sandsynlighed en arv fra de middelalderlige heretiske samfund med mere eller mindre manikæisk grundpræg. Vi møder denne helbredelsestro f. eks. hos reformationstidens anabaptister og hos spiritualisterne i Cromwell-tidens England.

I en førvidenskabelig forestillingsverden og under forhold, hvor lægerne stadig var en slags »medicinmænd«, kunne en sådan tro på helbredelse ved umiddelbar guddommelig indgriben ikke vække større opsigt; det var ikke i første række den, der fik de officielle kirkesamfund til at se med skepsis på de mere yderliggående religiøse kredse. Anderledes blev det i løbet af 1800-tallet med fremvæksten af en videnskabeligt uddannet lægestand: netop i de samme årtier opkom de store evangeliske vækkelser, der i mange tilfælde havde radikale helliggørelsestanke og helbredelsesforestillinger i deres kølvand. Det måtte skabe konflikt mellem lægestand og vækkelses-

folk, og det blev da også tilfældet mange steder, også i Danmark.

En sådan vækkelse opstod i 1840'rne i den lille württembergske landsby *Möttlingen* omkring præsten *Johann Christoph Blumhardt*<sup>1</sup>, der efter en dramatisk »dæmonuddrivelse« fandt, at der bestod en nøje sammenhæng mellem sygdom og synd og derfor påtog sig en omfattende sjælesørgervirksomhed over for syge mennesker med syndsbeholdelse og absolution under håndspålæggelse; efter konflikter med lægerne flyttedes virksomheden til *Bad Boll* 1852, senere fortsat af sønnen *Christoph Blumhardt*<sup>2</sup>.

Omtrent samtidig med oprettelsen af *Bad Boll* begyndtes i den lille schweiziske by *Männedorf* i nærheden af *Zürich* en tilsvarende gerning af *Dorothea Trudel*<sup>3</sup>, der også fik lægerne på halsen, men holdt ud alligevel; efter hendes død fortsattes arbejdet i samme spor af tyskeren *Samuel Zeller*<sup>4</sup>, der selv var blevet helbredt af *Dorothea Trudel*, og som gjorde *Männedorf* til et verdenskendt kristeligt

<sup>1</sup>) 1805—1880. Fr. Zündel: Pfarrer Joh. Christoph Blumhardt. Ein Lebensbild. Zürich 1880.

<sup>2</sup>) 1842—1919. Eduard Thurneysen: Christoph Blumhardt. München 1926. Af Eugen Jäckh: Blumhardt, Vater und Sohn, 1925, foreligger en dansk oversættelse: Blumhardt, Fader og Søn og deres Budskab, Kbhvn. 1926.

<sup>3</sup>) 1813—1862. [Samuel Zeller]: Aus dem Leben und Heimgang der Jungfrau Dorothea Trudel (†1862), 16. Aufl. Basel 1928. Schweizer-Frauen der Tat (I. Folge) 1659—1827, Zürich 1929. Charles Cullis: Dorothea Trudel; or, The Prayer of Faith, Boston 1872.

<sup>4</sup>) 1834—1912. M. Kober-Gobat: Samuel Zeller in Männedorf. Eine Skizze seines Lebens und Wirkens, Basel 1912. Ernst Schreiner: Schlichte Erinnerungen an Samuel Zeller, Stuttgart 1912. Alfred Zeller: Samuel Zeller, ein Knecht Jesu Christi. Züge aus seinem Leben, Männedorf 1913. På dansk foreligger I-I: Dorothea Trudels og Samuel Zellers Helbredelsesanstalt i Männedorf, Kbhvn. 1884, samt om Männedorf og det nedennævnte Hauptweil en artikelserie af Gabriel Koch: Männedorf og Hauptweil (Helbredelse ved Bøn), Fra Bethesda 4/4, 11/4 og 18/4 1886.

refugium og kursted, hvor stilhed og harmoni side om side med kristelig påvirkning i gængs forstand dannede baggrund for helbredelsesvirksomheden, der bestod i sjælesorg, forbøn under håndspålæggelse og salving med olie.

Ikke langt fra Männedorf opstod 1879 på slottet *Hauptweil* et nyt helbredelsescentrum under ledelse af præsten *Otto Stockmayer*<sup>5</sup>, der under angloamerikansk påvirkning lagde større vægt på sammenhængen mellem helliggørelse og helbredelse, end tilfældet var de ovennævnte steder<sup>6</sup>.

Der kan i denne forbindelse også være grund til at nævne den svenske »helbreder« *Fredrik August Boltzius*<sup>7</sup>, skønt hans virksomhed havde et noget andet grundpræg, forbundet med folkelig djæвле- og mirakeltro, ligesom anvendelsen af »svededuge« i helbredelsesøjemed peger i retning af primitiv medicinmandskunst. Hans ry var imidlertid stort, og han søgtes af syge fra hele Skandinavien.

I Amerika var læren om troshelbredelse tidligt kendt:

---

<sup>5</sup>) Biografiske data har ikke kunnet fremskaffes. Enkelte selvbiografiske træk forekommer i hans talrige opbyggelsesskrifter, således *Krankheit und Evangelium. Ein Wort an die Kinder Gottes*, Basel 1880. Svensk oversættelse: *Sjukdom och Evangelium. Ett ord til Guds barn*, Jönköping 1886. Cf. også Thora Esches forord til *Otto Stockmayer: Synd og Naade. Et Ord til Guds Børn*. Kbhvn. 1891.

<sup>6</sup>) »Folk plejede at sige om *Boll, Männedorf* og *Hauptweil*, at man . . . det første Sted blev gjort til Verdensmennesker, i Männedorf til Pietister, men i *Hauptweil* til rene Helgener. . . . I *Boll* er det kristelige Liv saa frit og fyldigt og forbundet med Interesse for alt menneskeligt ædelt og skjønt, at f. Ex. en Grundtvigianer ogsaa vilde kunne føle sig tiltalt deraf. I Männedorf er det hele strængere; alt samler sig om det kristelige, og dette opfattes noget snævrere end i *Boll*, saa de menneskelige Interesser træde mere i Baggrunden. I *Hauptweil* er det hele spændt endnu noget højere, ej just med Hensyn til den ydre Form (man lever og bor noget finere end i Männedorf), men med Hensyn til det kristelige Liv«. *Gabriel Koch*, anf. artikel i *Fra Bethesda* 1886, 233 f.

<sup>7</sup>) 1836—1910. Svensk Biografisk Lexikon V, 1925, 296 ff. Foruden den dér anførte litteratur kan henvises til *Emil Thorelius: Boltzianismen*, Karlstad 1888.

om ikke før kom den dertil med *Ann Lee*, »Mother Ann«, og hendes tilhængere, *the Shakers*, 1771<sup>8</sup>, og under »The Second Great Awakening« i første halvdel af 1800-tallet dukkede læren op snart her, snart der, fortrinsvis i radikale perfektionistiske kredse<sup>9</sup>, men også hos helliggørelsesprædikanter af noget mere moderat tilsnit, således *Charles Finney* og *Asa Mahan*<sup>10</sup>.

For alvor udbredt blev helbredelseslæren med *W. E. Boardman*<sup>11</sup>, en af Keswick-bevægelsens pionerer. Tankerne derom synes han at have hentet hos den kendte Bostonlæge *Charles Cullis*<sup>12</sup>, der igen var påvirket af Dorothea

---

<sup>8</sup>) Hannah Whitall Smith: *Religious Fanaticism*, London 1928, Ray Strachey's introduction, 46.

<sup>9</sup>) Således hos Oneida-perfektionisterne, hvor man havde en egenartet fremgangsmåde, skildret af lederen, John Humphrey Noyes: »It is a common custom here for every one who may be attacked with any disorder to apply this remedy, by sending for a committee of six or eight persons in whose faith and spiritual judgment he has confidence to come and criticize him. The result, when administered sincerely, is almost universally to throw the patient into a sweat, or to bring on a reaction of his life against disease, breaking it up, and restoring him soon to usual health. We have seen this result produced without any other agency except the use of ice in perhaps twenty cases of sore throat within a few weeks. We have seen it take effect at an advanced stage of chronic disease, and raise a person up apparently from death's door. . . To all who have faith in Christ as a physician we can commend this prescription«. Citeret efter Hannah Whitall Smith: *Religious Fanaticism*, Ray Strachey's introduction, 108 f.

<sup>10</sup>) Benjamin B. Warfield: *Perfectionism*, edit. by Samuel G. Craig, Philadelphia 1958, 117.

<sup>11</sup>) 1810—1886. *Mrs. Boardman: Life and Labours of the Rev. W. E. Boardman*, New York 1887. Theodor Jellinghaus: *Das völlige, gegenwärtige Heil durch Christum*, 5. Aufl. Berlin 1903, 723 f., Benjamin B. Warfield, *Perfectionism*, 219 ff.

<sup>12</sup>) 1833—1892. *Dictionary of American Biography* IV, 1930, 587 f. *W. E. Boardman: Faith-Work; or, The Labours of Dr. Cullis in Boston*, London 1874. *Charles Cullis: Faith Cures; or, Answer to Prayer in the Healing of the Sick*, Boston 1879, og *Other Faith Cures; or, Answers to Prayer in Healing of the Sick*, Boston 1885. På svensk foreligger Sjutio Helbregdagörelser genom Tron, af Charles Cullis, Göteborg 1882

Trudel og efter et besøg i Männedorf 1873 til sine mange sygehjem og sociale institutioner føjede også et »Faith Training College«. Det blev imidlertid Boardman, der med sin bog »*The Lord That Healeth Thee (Jehova Ropheka)*« (London 1881)<sup>13</sup> for alvor satte helbredelseslæren i system. Han gør heri helbredelse ved bøn for den enkelte afhængig af en »trosakt« i stil med de fra metodister og amerikanske helliggørelsesprædikanter kendte omvendelser til retfærdiggørelse og til helliggørelse, således at der faktisk bliver tale om en »tredje omvendelse« til tro på Jesus som læge<sup>14</sup>. Denne tro må ses i nøje sammenhæng med Boardmans opfattelse af helliggørelseslivet som en stadig gentaget overgivelse af jeg'et til Herren og en stadig gentaget ny modtagelse af kraft fra Herren; det er som en stige med flere trin, det ene højere end det andet, og for stadig at tvinge mennesket opad må Gud undertiden gribe til kraftige midler som anfægtelse, tab, kors og sygdom, indtil mennesket sluttelig overgiver sig fuldt ud til ham, så han kan fylde det helt, bo i det og gøre det til ét med sig. Når det er sket, har mennesket lagt også sit legemes velfærd i Guds hånd i blind tillid til, at Kristus på korset har båret også alle vore sygdomme (cf. Es. 53,4)<sup>15</sup>. Boardman beretter, at han efter på denne måde at have overgivet sig til Gud, skønt aldrig, ikke blot ikke havde kendt til sengeleje på grund af sygdom, men endog havde fået fornyet ungdom og kraft til det værk, hvortil Herren havde kaldet ham<sup>16</sup>.

Ikke blot i USA forkyndte Boardman ivrigt denne lære om helbredelse ved tro, men også i England, hvor han

---

(med en »Kort teckning af Doktor Cullis i Bostons lif och underbara verksamhet i tron«, af W. E. Boardman).

<sup>13</sup>) Dette værk har kun været tilgængelig i svensk oversættelse: »Herren din läkare (Jehova Rofeka)«, Stockholm 1882.

<sup>14</sup>) Herren din läkare, 7 ff.

<sup>15</sup>) Herren din läkare, 77 ff.

<sup>16</sup>) Herren din läkare, 4.

1882 medvirkede til oprettelse af et »Faith-House«, der fik navnet »Bethshan« under ledelse af et par engelske damer, *mrs. Baxter* og *miss Murray*<sup>17</sup>, og i Sverige (navnlig under et besøg 1880), hvor der i samme ånd var gjort et betydeligt arbejde af den engelske evangelist *lord Radstock*<sup>18</sup>.

Under Sveriges-opholdet kom der også fra Danmark opfordring til Boardman om et besøg; det blev dog ikke til noget<sup>19</sup>, men få år senere kom en anden repræsentant for de samme tanker til landet, nemlig den svensk-amerikanske evangelist *Fredrik Franson*<sup>20</sup>, der efter vækkelseskampagner i USA, Sverige og Norge ankom til København i oktober 1884, hidkaldt af »flere troende venner«<sup>21</sup> fra den

<sup>17</sup>) Life and Labours of the Rev. W. E. Boardman, 234 ff.

<sup>18</sup>) Life and Labours of the Rev. W. E. Boardman, 184 ff., G. E. Söderholm: Den svenska pingströrelsens historia 1907—1927 I, Stockholm 1927, 104 ff. Ernst Newman: Svenskt och angloamerikantskt, Uppsala 1933, 140. — Granville Augustus William Waldegrave, lord Radstock, 1833—1913. Mrs. Edward Trotter: Lord Radstock, London u. å.

<sup>19</sup>) Life and Labours of the Rev. W. E. Boardman, 217.

<sup>20</sup>) 1852—1908. Der foreligger om Fr. Franson en ret omfattende litteratur, mest dog af hagiografisk art: Josephine Princell: Missionär Fredrik Fransons lif och verksamhet, Chicago 1909, og Frederic Franson, World Missionary, Chicago (u. å., vist 1928), Adolf Thomander: Fredrik Franson, en livsskildring, Uppsala 1924. Anonym: Fredrik Franson. Till 75-årsminnet den 17. juni 1927, Jönköping 1927. På dansk foreligger — foruden småartikler i Det danske Missionsforbunds blad, Morgenstjernen — en romanbiografi, Emil Larsen: Der kom et menneske. Historisk fortælling om den svensk-amerikanske evangelist Fredric Franson, Kbhvn 1954. På kritisk forskning baseret er E. Linderholm: Pingströrelsen i Sverige. Ekstas, under och apokalyptik i nutida svensk folkreligiösitet, Stockholm 1925. 19 ff., — Den hermed fremlagte skildring af Fransons helbredelsesvirksomhed i Danmark bygger væsentligst på samtidige avisreferater, en udskrift af politiprotokol for Lejre herreds jurisdiktion, journalnr. 40/1885 (Roskilde kriminaldommerkontors arkiv) samt aktstykker i Justitsministeriets arkiv i Rigsarkivet, journalnr. M 1093/1885 og N 1679/1886. I Emil Larsens ovennævnte romanbiografi er citeret et par aktstykker fra forhørsprotokollen, men langt fra hele materialet er benyttet, og bedømmelsen er væsentlig anderledes end min.

<sup>21</sup>) Fransons bønsskrift til kongen af 10/4 1885 (RA).

lille »Kristelig Traktatforening«, der var stiftet et par år i forvejen af dansk-amerikaneren *N. P. Lang*, og som havde livlig forbindelse med svenske frikirkekredse<sup>22</sup>.

Fr. Franson, der i mødeannoncerne proklameredes som »D. L. Moodys Medarbejder«<sup>23</sup>, repræsenterede et udpræget overkonfessionelt kristendomssyn og var efter eget udsagn udelukkende kommet til Danmark for at skabe vækkelse<sup>24</sup>. Han holdt da også en række vækkelsesmøder (hvorunder den voksende Traktatforening tog navneforandring til »Københavns Missionsforening« og blev det første tilløb til Det danske Missionsforbund); Fransons egentlige vækkelsesvirksomhed skal imidlertid ikke behandles her, da det er tanken senere at tage den op i en større sammenhæng. Det er kun hans virke som repræsentant for troshelbredelselæren, der skal gøres til genstand for omtale: det var den, der på få dage gjorde hans navn landskendt, ligesom det var den, der bevirkede, at han efter kun få måneders ophold her — langt kortere, end han havde tænkt sig — udvistes af landet ifølge justitsministeriel resolution af 1. april 1885.

Hvorfra Franson havde hentet sin overbevisning om troshelbredelsens realitet, sådan som han praktiserede den på meget eftertrykkelig vis, står ikke helt klart; en af hans biografer antyder, at det skete ved bekendtskabet med den kendte børnehjemsforstander *George Müller* fra Bristol, der hævdedes at have bedt sig til de midler, han havde brug for til sin omfattende kristelig-sociale virksomhed, og som Franson rejste sammen med over Atlanten<sup>25</sup>. Fransons egne oplysninger peger dog i retning af, at han allerede i USA var blevet overbevist tilhænger af hel-

---

<sup>22</sup>) *N. P. Lang*: Den kristelige fri Missions Oprindelse og Udvikling gennem Tiderne indtil vore Dage. *Morgenstjernen* 1/5 1889, cf. Michael Neiiendam: *Frikirker og Sekter*, 3. udg. 1948, 252 f.

<sup>23</sup>) Se f. eks. *Nationaltidende* 31/10 1884.

<sup>24</sup>) Fransons bønsskrift til kongen af 10/4 1885.

<sup>25</sup>) *Fredrik Franson*. Till 75-årsminnet den 17. juni 1927, 11.

bredelselæren<sup>26</sup>; usandsynligt er det ikke, at han yderligere er blevet bestyrket heri ved i Sverige at stifte bekendtskab med Boltzius' virke.

Mens Fransons danske tilhængere fremhæver den overordentlige succes, han havde som vækkelsesprædikant allerede under opholdet i København<sup>27</sup>, hævder en af hans svenske biografer, at han her i Danmark kom ud for det højst usædvanlige, at besøget svigtede til hans møder, og for at bevise, at han var sendt her til landet af Gud selv, holdt han under bedeugen i begyndelsen af januar 1885 en prædiken, hvori han særlig fremhævede de bibelske vidnesbyrd om helbredelse ved tro<sup>28</sup>.

Resultatet blev, at han i løbet af måneden søgtes af en del syge mennesker, som begærede forbøn under hånds-pålæggelse og siden erklærede, at de på denne måde var blevet helbredt for deres legemlige svagheder<sup>29</sup>. Blandt

<sup>26</sup>) Fransons bønsskrift til kongen af 10/4 1885.

<sup>27</sup>) F. eks. Morgenstjernen 1/5 1889, 1/1 1896 og 27/5 1905. Det danske Missionsforbunds 25 Aars Jubilæum, 1913, 5.

<sup>28</sup>) Adolf Thomander: Fredrik Franson, 54 f.: »Där [i Kbhvn.] fick han göra den för honom ovanliga erfarenheten, att endast ett fåtal åhörare infunno sig på hans möten . . . Då, det var under böneveckan 1885, indgav Gud i Fransons hjärta att i en predikan särskilt framhålla ordets vittnesbörd om helbregdagörelse genom tro . . . Såsom förhållandena gestaltade sig i Danmark var det nödvändigt att Gud genom något för alla påtagligt tecken visade, att det var han, som sänt denne sin tjänare till landet. . .«

<sup>29</sup>) Som bilag til Københavns Missionsforenings andragende til kongen af 4/4 1885 (RA) om at udvisningskendelsen tages tilbage findes 9 erklæringer fra helbredede patienter. Af disse citeres: »Jeg Undertegnede havde Betændelse i høire Lunge, hvorfor jeg maatte holde Sengen og Lægen mente at jeg maatte ligge længe, men i Tro til Gud handlede jeg ifølge Jac. 5,14—15, og jeg stod straks op og var fuldkommen rask hvilket jeg Herren være lovet endnu er. Isakson. Vesterbrogade N. 129, 1. S.« — »Undertegnede har i circ. 19 Aar havet 3 aabne Saar paa det høire Ben som har smertet mig saaledes at jeg neppe kunde gaa da jeg gik til førnævnte Brødres Sygemøde maatte jeg med store Smerter næsten slæbe mit Been fremad ja jeg maatte endog staa stille imellem, men efter at være behandlet ifølge Apostl. Jac. 5. C. 14 og 15



disse var også nogle kvinder fra *Mørkøv sogn* (mellem Holbæk og Kalundborg), der var blevet gjort opmærksomme på Fransons helbredelsesvirksomhed gennem husmand *Niels Christiansen*, Syvendekøb (*Mørkøv sogn*), en kendt missionsmand på egnen, men en urolig, forvirret ånd, der hævdedes gennem lang tid at have optrådt som »klog mand«, ja, at være »en sørgelig bekjendt Kvaksalver, hvis Specialitet det har været og vel endnu skal være at kunne helbrede Kræft«<sup>30</sup>.

Det lykkedes Christiansen at formå Franson til at komme til hans hjemegn for at holde vækkelses- og helbredelsesmøder; det første offentlige møde holdtes ved *Mørkøv kro* den 8. februar 1885. Havde det muligvis skortet på interesse for Fransons møder i den af fremmede vækkelsesprædikanter hjemsøgte hovedstad, kunne han ikke klage over svigtende opmærksomhed i disse afsides, sensationshungrende landdistrikter; rygten om de påståede helbredelser var ilet egnen rundt, og en lokal avisnotits havde vel også gjort sit<sup>31</sup>. Et helt usædvanligt stort antal

---

Vers kunde jeg ikke alene gaa, jeg kunde gaa rask, som da jeg var ung og kan nu Gud være lovet udføre mit huslige Arbeide. Behandlingen skeete af Missionær Franzon. *Lars Jensen Norups Hustru*. Skyttegade No. 8, 1. S. — »Underskrevnes 9 Aar gamle Søn har fra han blev født havet daarlige Øine og svag Hoved. Øinene have bestandig flydt med Blod m. m., men efter at der er bedt for ham og Øiene ere salvede med Olie i Herrens Navn (Jac. 5,14—15) er han nu helbredet og Øiene haarene begyndte at vokse. *Mortensen*. Raadmandsgade No. 19, 2. S. B. — »Jeg bevidner herved at jeg har lidt af Krampe i 17 Aar og desuden flere andre Sygdomme. I den Tid søgte jeg mange forskjellige Læger, men uden Hjælp. Jeg henvendte mig da til Missionær Franzen i Kjøbenhavn, d. 7. Jan. Han salvede mig med Olie i Jesu Navn og siden har jeg været fuldstændig fri for min Sygdom. Banevogter Petersens Kone, *Berte M. Petersen*. Syvendekjøb, *Mørkøv*«.

<sup>30</sup>) Holbæk Amts Avis 20/2 85, Kalundborg Dagblad 27/2 85

<sup>31</sup>) Kalundborg Dagblad 28/1 85: »*Brev fra Mørkøvegnen*. Der optræder for Tiden en Hr. Franson — Svensker af Fødsel — i Kjøbenhavn, som modtager Patienter til Mirakelkur. Hele Flokke har været rejsende ind her fra Egnen og er til Dels komne meget opromte hjem. Man skildrer

mennesker var stimlet sammen — avisernes taloppgivelser svinger mellem 1500 og 3000 — mange gange flere, end krosalen kunne rumme, så mødet — skønt midt om vinteren — måtte holdes i fri luft. Blandt deltagerne sås ifølge aviserne en mængde syge og krøblinge, af hvilke mange var kommet langvejsfra for at søge helbredelse<sup>32</sup>.

Moderne fortsattes i gårde og krosale i den nærmest følgende tid under voldsom tilstrømning og stadig stigende offentlig interesse<sup>33</sup>. Om Fransons vækkelsesforkyndelse kerede folk sig gennemgående kun lidt; det var helbredelserne, der helt tog opmærksomheden fangen, — »mirakeldoktoren fra Mørkøv« var det navn, hvorunder Franson vandt landsberømmelse. Kun et enkelt dagblad gjorde sig den ulejlighed udførligt at referere hans synspunkter angående helbredelsestroen: »Hans Tiltale gik ud paa af Biblen at bevise, at Gud har lovet selv at ville helbrede sine Troende for allehaande legemlige Sygdomme. Der staaer ingensteder skrevet: naar Du bliver syg, saa send Bud efter Lægen; nei, han ved, at de fleste af hans Børn har ikke Raad til det. Derfor siger han: send Bud

---

Hr. Franson som en overordentlig englelig Mand, der er præget af dyb og inderlig Alvor. — Han bruger ikke nogetsomhelst Lægemedel - og modtager intet Honorar — men helbreder alene ved Bøn, Salvelse og Haandspaalæggelse. Man fortæller om flere virkelige Undere; men Deres Korrespondent er endnu ikke haandgribelig overbevist og er i denne Sag en Thomas af Tro. Efter Forlydende vil Hr. Franson besøge vor Egn i næste Maaned; saa skal De faa Meddelelse om nærmere Iagttagelse af dette vidunderlige, — om det ikke skulde vise sig at være »over Evne«. R.»

<sup>32</sup>) Holbæk Amts Avis 10/2, Kalundborg Dagblad 11/2, Roskilde Avis 12/2 85.

<sup>33</sup>) Der er for tidsrummet februar—marts 1885 registreret ca. 40 artikler, Franson vedrørende, i følgende dagblade: Holbæk Amts Avis, Holbæk Amts Dagblad, Holbæk Posten, Kalundborg Dagblad, Roskilde Amts Avis, Roskilde Avis, Roskilde Dagblad, Sorø Amtstidende, Sorø Avis. Også københavnske aviser begyndte nu at skænke Franson omtale, saledes Dagbladet, Nationaltidende og Politiken. Stikprøver viser, at de her nævnte blades artikler citeredes vidt og bredt landet over.

til Menighedens Ældste, de skulle bede og lægge Hænderne paa Dig og salve Dig med Olie; og saa skal Du komme Dig. Ej heller skal Du, naar Du bliver syg og beder om Helbredelse, føie til: skee ikke min, men Din Villie, saaledes som Mange have for Skik; nei, det gjøres slet ikke Behov, thi er Du et troende Guds Barn, saa ved Du, at det er Guds Villie, at Du skal blive rask . . . men atter og atter fremhævede han, at det kun var Guds troende Børn, der kunde hjælpes; det kunde gjerne være at slet ingen blev helbredt, saa var det deres Vantro, der forhindrede det . . .<sup>34</sup>.

Alle de Skarer, der samledes til Fransons møder, var stærkt prægede af de syge, og for disse holdt Franson særlige helbredelsesmøder, der til stor ærgrelse for nysgerrige og referenter ikke var offentligt tilgængelige<sup>35</sup>. De mærkeligste rygter var i omløb: En lam stod straks op og gik, en halt kastede omgående sine krykker, en person, der endog havde glasøjne (!), fik synsevne, en døvstum skomager havde fået høre- og taleevne osv<sup>36</sup>.

En nærmere undersøgelse af flere af disse tilfælde syntes imidlertid at afsløre, at det var så som så med de påståede helbredelsesundere; vel havde en krumbenet pige i Mørkøv kastet sine krykker, men hendes ben var stadig lige krumme, og hendes gangart ynkeligere end nogensinde; en totalt lammet kvinde havde ikke fået andet ud af besøget hos Franson, end at hun nu kunne løfte hovedet en smule fra puden, ligesom det godtgjordes, at visse rygter var grebet ud af luften<sup>37</sup>. Dertil kom, at

<sup>34</sup>) Roskilde Avis 26/2 og 27/2 85.

<sup>35</sup>) Holbæk Amts Avis 20/2, Roskilde Dagblad 28/2 85.

<sup>36</sup>) Kalundborg Dagblad 11/2, 14/2, 3/3, Holbæk Amts Avis 13/2, Sorø Avis 19/2 85.

<sup>37</sup>) Kalundborg Dagblad 14/2, Holbæk Amts Avis 17/2 og 6/3 85. Sidstnævnte sted anføres et par grelle eksempler: »Da en Mand ved et senere Møde foreholdt Niels Christiansen det uforsvarlige i saadan at omgaas Sandheden og bilde Folk ind, at der var sket Mirakler med nævnte [svagtseende] Pige, trak han sig ud af Kniben ved at sige: »Ja,

enkelte småt udstyrede patienter ved egen dårskab medvirkede til at bringe Franson i miskredit, således en pukkelrygget mand, der hårdnakket hævdede at være blevet befriet for sin pukkel, »medens den vantro Verden jo rigtignok ser den ligesaa tydeligt som før. Et ganske vidunderligt Mirakel, hidtil ukjendt i Historien«<sup>38</sup>.

Sådanne oplysninger, som de lokale aviser var særdeles flinke til at bringe til torvs, vendte efterhånden stemningen; hertil bidrog også, at der bestandig meldte sig langt flere syge, end Franson på den tilmålte tid var i stand til at betjene, således at adskillige måtte drage bort med uforrettet sag, samtidig med, at der begyndte at gå rygter om, at Franson ikke var uimodtagelig for frivillige gaver, og at han drev en indbringende forretning med salg af traktater, sanghefter og portrætter af sig selv<sup>39</sup>. Iøvrigt

---

jeg kan jo ikke gjøre for, naar Forældrene lyve for mig!» En anden Gang hentedes det ledsagende Fruentimmer, som det franzonske Selskab fører med sig [den norske evangelist *Cathrine Juell*] til en Brystsyg i Sdr. Jernløse Sogn. Efter Bøn og Salvning tvang hun ogsaa den Brystsyge til at staa op af Sengen og paastod derefter, at der nu var sket et Mirakel og ville have den Syge til at takke for Miraklet, skjøndt han saa tidt før havde været ude af Sengen under Sygdommen.

<sup>38</sup>) Holbæk Amts Avis 17/2 85. Også W. E. Boardman synes at have anset det for muligt ved tro at ændre legemlig deformitet til normal legemsbygning, når han skriver til en dværg, der har konsulteret ham: »He [God] can give you a new start in growth, and increase of stature and proportions to the full ideal of a perfect manhood in body, as easily as He can wave the branch of a tree by the wind«, omend han straks tilføjer: »or He can use you for His glory and for the benefit and salvation of men, as you are in stature and proportions, more wonderfully than would be possible if you were made perfect in stature and form«. *Life and Labours of the Rev. W. E. Boardman*, 227.

<sup>39</sup>) Holbæk Amts Avis 20/2 og 23/2 85. Det fremgår dog af flere referater, at Franson gjorde opmærksom på, at de penge, der blev overladt ham, ville gå til opførelse af et stort missionshus i København; det samme hævdede han også under de senere forhør, og der er ikke mindste grund til at betvivle rigtigheden heraf. Ej heller behøver man at fæste lid til det af Vilh. Beck kolporterede rygter, at Franson under helbredelsesvirksomheden opførte sig upassende (efter datidens viktorianske opfat-

var det kun de færreste, der havde begrebet, at det var »helbredelse ved tro«, det drejede sig om; man fik kun det indtryk, at Franson ved sin fremhævelse heraf fralagde sig alt ansvar for fejlslagne »behandlinger« og lagde det over på patienten — et sikkert bevis, mente man, på, at det var en charlatan, man havde for sig<sup>40</sup>. Skylden for denne manglende forståelse må vel siges i nogen grad at ligge hos Franson selv; han indrømmede da også senere, at han paa grund af den enorme tilstrømning til helbredelses-møderne ikke havde været i stand til at øve tilstrækkelig sjælesorg over for den enkelte<sup>41</sup>.

Resultatet af stemningsomsvinget blev, at man — egentlig forbløffende hurtigt — begyndte at omtale helbredelsesvirksomheden som »ukristelig og umenneskelig«, som »Gøgl og Trolddom, hvortil Religionen misbruges«, og som »fræk Forhaanelse af det, der skal være os helligt«<sup>42</sup>, — ja, at udtrykke forundring over, at politiet ikke forlængst havde grebet ind, da det turde være et spørgsmål, »om ikke den hele Farce maa betragtes som et storartet Bedrageri. Thi Mirakler kunne de jo ikke gjøre, og Penge have de aflokket Folk ved Salg af deres Salmer og vistnok ogsaa paa anden Maade«<sup>43</sup>.

Endnu mens diskussionen således bølgede frem og tilbage, var der imidlertid sket politianmeldelse mod Franson, og 27. februar kunne Nationaltidende meddele, at politimesteren i Lejre herred havde taget affære.

I Det danske Missionsforbunds blad, Morgenstjernen, hedder det en halv snes år senere: »Af Forbittrelse imod

telse) over for kvindelige patienter (Sorø Amtstidende 25/2 85). Alt hvad der iøvrigt foreligger oplyst om Fransons personlighed, tyder på, at alt sligt lå ham ganske fjernt.

<sup>40)</sup> Holbæk Amts Avis 20/2, Nationaltidende og Kalundborg Dagblad 27/2 85.

<sup>41)</sup> Fransons bønsskrift til kongen 10/4 1885.

<sup>42)</sup> Kalundborg Dagblad 14/2, Holbæk Amts Avis 20/2 85.

<sup>43)</sup> Holbæk Amts Avis 17/2 85.

ham sammenfattedes en Klage (af hvem? Det skal den Almægtige en Gang aabenbare) som overgaves til Herredsfogden i Leire Herred i Roskilde By, hvor han sad inde-spærret i ca. 7 Uger<sup>44</sup>. Det er imidlertid muligt allerede nu at foretage den bebudede afsløring. Den 16. februar 1885 blev sognepræst *N. Nørregaard*, Rye, kaldt til Langtved for at berette husmand *Carl Frederik Krells* hustru, *Ulrikke f. Andersen*, som han fandt stærkt lidende og forkommen, efter at hun den foregående dag havde ladet sig behandle af Franson under et helbredelsesmøde på herregården *Aastrup*, hvor kammerherre *Frederik Vilhelm* lensgreve *Dannemand* havde stillet lokaler til rådighed<sup>45</sup>. Pastor Nørregaard fandt patientens tilstand så betænkelig, at han straks tilkaldte læge *Bang*, Kirke Hvalsø, og efter at denne havde foretaget en undersøgelse og affattet en erklæring, indgav præsten anmeldelse til politimesteren i Roskilde med henstilling om at foretage det videre fornødne i sagen<sup>46</sup>. På politiets foranledning foretoges yderligere en undersøgelse af Ulrikke Krell ved distriktslæge *Biering*, Roskilde<sup>47</sup>, og 23. og 25. februar afholdtes de første forhør over Franson; da han ikke kunne opgive nogen egentlig fast bopæl her i landet, krævede dommeren en kaution på 500 kr. stillet for at lade ham forblive på fri fod. Det lykkedes Franson at fremskaffe dette beløb, men da han ikke ville love at forblive i jurisdiktionen, mens sagen mod ham stod på, fordi han agtede sig på prædikerejse til Jylland, nægtede dommeren at modtage kautionsstillelsen og lod i stedet Franson belægge med

<sup>44</sup>) Morgenstjernen 1/1 96, cf. Det danske Missionsforbunds 25 Aars Jubilæum, 1913, 23.

<sup>45</sup>) Oplyst af lensgreve Dannemand i bilag til Københavns Missionsforenings andragende til kongen af 4/4 1885.

<sup>46</sup>) Forhørsprotokol 23/2 1885. Såvel pastor Nørregaards brev som læge Bangs erklæring er dateret 16/2 1885.

<sup>47</sup>) Forhørsprotokol 23/2 1885. Læge Bierings erklæring er dateret 21/2 1885.

varetægtsarrest, idet ægteparret Krell havde krævet ham tiltalt og straffet<sup>48</sup>.

Blandt Fransons danske venner har man altid henholdt sig til en Franson tillagt forklaring om, at han under Ulrikke Krells besøg hos ham overhovedet ikke rørte ved hende, men kun bad med hende om helbredelse<sup>49</sup>. Forhørsprotokollen giver imidlertid et noget andet billede af begivenhedsforløbet. Ulrikke Krell havde i 18 år været en hjælpeløs krøbling som følge af leddegigt, idet såvel arme som ben var så sammentrukne i alle led, at hun ikke kunne bevæge hverken albuer eller knæ; fingrene var bøjet ind i håndfladerne, og lårene dannede en spids vinkel med kroppen, ligesom knæleddene var bøjet i en lignende vinkel<sup>50</sup>.

Ifølge ægteparret Krell var der under besøget hos Franson sket det, at han havde stukket sine fingre ind under hendes sammentrukne fingre og rettet dem ud; mens dette stod på, udtalte han flere gange: »Nå, nu knækker det; nu er Jesus her«, og til sidst erklærede han: »Se, nu er dine fingre rettede. Tak nu din Jesus derfor«. Derefter forlangte han, at hun skulle rejse sig op; da dette var hende umuligt på grund af benenes sammenbøjede stilling, lagde Franson sin ene hånd på hendes knæ, fattede med den anden om hæl eller ankel og rettede således benene ud. To af Fransons medhjælpere tog hende nu under armene og hævede hende op fra stolen, mens Franson placerede hendes dinglende fødder på gulvet og sagde: »Tak nu din Jesus for, at du kan stå på dine ben«. Hun sank imidlertid straks sammen og måtte anbringes i sin stol påny, hvorpå hun besvimed. Da hun kom til sig selv,

---

<sup>48</sup>) Forhørsprotokol 25/2 1885.

<sup>49</sup>) Se f. eks. Det danske Missionsforbunds 25 Aars Jubilæum, 1913, 23, og Chr. Nielsen i Kristen församlingsbildning (red. af Augustinus Keijer), Stockholm 1936, 98.

<sup>50</sup>) Læge Bangs erklæring af 16/2 1885.

fik hun et glas vin at drikke, og Franson sagde: »Se så, nu har du sovet en søvn i Jesu navn«.

Under behandlingen udtalte Franson flere gange, at hun ikke skulle tænke på sine smerter, men koncentrere sig om at bede; mens han rettede hendes fingre ud, råbte hun da også gentagne gange: »Herre Jesus, hjælp mig!« men under den følgende udretning af benene var hun så forpint af smerter, at hun kun kunne skrigе højt og ikke engang sansede at bede ham ophøre med behandlingen. Da Carl Krell senere bar sin hustru gennem et tilstødende værelse, hvor mange ventende var forsamlet, opfordrede Franson ham til at vise de fremmødte, at patienten nu var helbredt; Krell fortalte dem da, at hendes fingre nu var rettet ud, hvilket ikke havde været tilfældet i 18 år. Under hjemturen — Krell kørte hende i hendes rullestol — havde hun heftige opkastninger og besvimede flere gange; under et ophold undervejs bemærkede Krell, at hustruens hænder var blodige, og at der var blod på hendes klæder<sup>51</sup>.

Under de følgende dages lægeundersøgelser viste det sig, at de nu atter helt sammentrukne led var opsvulmede og blodunderløbne, ligesom huden flere steder var bristet, og blod sivet ud. Patienten klagede over vedholdende smerter i hænder, knæ og fødder, og lægerne var ikke i tvivl om, at der ved udretning af leddene var blevet anvendt betydelig kraft; de skete bristninger kunne vel heles, men resultatet ville blive endnu fastere kontraktur end tidligere, ligesom man ikke kunne se bort fra risiko for koldbrand i fødderne<sup>52</sup>. Læge Bang anså det end ikke for udelukket, at patienten kunne være død under den behandling, hun havde været udsat for<sup>53</sup>.

Fransons venner har senere fremført den formodning, at Carl Krell under hjemturen fra Aastrup var væltet

<sup>51</sup>) Forhørsprotokol 3/3 1885.

<sup>52</sup>) Distriktslæge Bierings erklæring af 21/2 1885.

<sup>53</sup>) Forhørsprotokol 7/3 1885.



med hustruen, og at de fremkomne læsioner stammede herfra<sup>54</sup>. Dette rygte blev også omtalt under forhøret, men begge ægtefæller udtalte, at noget sådant ikke var sket, og læge Bang hævdede, at de forefundne beskadigelser ikke kunne være fremkommet på en sådan måde<sup>55</sup>.

Fransons oplysninger under forhøret afveg i nogen grad fra ægteparret Krells, men stemte dog i hovedtrækkene overens dermed. Han erklærede, at Ulrikke Krell jo var kommet til ham efter eget ønske, men at han egentlig havde været imod at behandle hende, da han havde haft mistanke om, at hun ikke var »et rigtigt Guds Barn«, hvilket det siden forefaldne havde bekræftet, idet han var overbevist om, at hun ville være blevet helbredt, om hun havde været troende<sup>56</sup>.

Franson erkendte, at han under udretningen af hendes lemmer havde brugt sine hænder på den af ægteparret beskrevne måde, men benægtede vedholdende at have anvendt nogen form for kraft eller vold, idet han havde været sikker på, at leddene åbnedes alene ved Guds kraft. På spørgsmålet om, hvorfor han overhovedet havde taget sine hænder til hjælp, hvis bønnen alene var tilstrækkelig til at helbrede, svarede han: »Fordi vor frelser også lagde sine hænder på de syge, satte sin finger i øret på den døde, og lagde hånden på øjet af den blinde«. Han erkendte også at have hørt det knække i konens fingre, men benægtede på det bestemteste at have hørt hende skribe:

---

<sup>54</sup>) Det danske Missionsforbunds 25 Aars Jubilæum, 1913, 23.

<sup>55</sup>) Forhørsprotokol 3/3 og 7/3 1885.

<sup>56</sup>) Forhørsprotokol 23/2 1885. Under forhør 7/3 1885 bad Franson tilført protokollen, »at ligesom det kan ske, når nogen uværdig nyder sakramentet, at dette da medfører død eller sygdom, således må det samme kunne have været tilfældet i heromhandlede henseende, idet konen, efter at cpt. havde bedt for hende, i sit anførte her under forhøret har bespottet cpt. og måden, hvorpå cpt. helbredede hende, hvilket jo tydeligen må vise cpt., at hun ikke har haft den tro på bibelsk helbredelse, som cpt. forlangte af hende. Cpt. henviser og beder om tilførsel angående denne henvisning til 1. Corinth 11.«

»Havde jeg hørt nogen klagelyd fra hende, eller havde hun forlangt, at jeg skulle lade være med således at udstrække fingrene osv., var jeg øjeblikkelig ophørt dermed, men hun sagde jo ikke noget; hun bad jo kun til Gud og takkede Jesus, at han ville helbrede hende«. Senere modificerede han dog denne udtalelse derhen, at han ikke havde hørt nogen lyd fra hende, som han havde tolket som smerteskrig, at han vel ofte havde hørt patienter skrige, men at det kun havde været »bekymrede sjæles skrig«. Den tanke, at behandlingen kunne være forbundet med smerte, var overhovedet ikke faldet ham ind, da han havde været overbevist om, at det altsammen skete alene ved Guds kraft. Han indrømmede at have været klar over, at patienten ikke var fuldt helbredt, da hun forlod ham, men henviste til, at den blinde mand, hvis øjne Jesus åbnede, heller ikke blev fuldt helbredt med det samme<sup>57</sup>.

Efter dommerens anmodning udfærdigede distriktslæge Biering en erklæring vedrørende Fransons mentale tilstand; den er ikke Franson venligt stemt og yder ham næppe fuld retfærdighed. Det hedder heri: »Han frembyder nu også en høj grad af eensidighed i forestillingen om muligheden af, at sygdomme kunne helbredes alene ved bøn, og mangelen af en mere alsidig uddannelse kan også have gjort ham let tilgængelig for skuffelser, idet han har set helbredelser i tilfælde, hvor sådanne slet ikke har fundet sted<sup>58</sup>. Efter at han i længere tid har øvet sin virksomhed under mængdens bifald, er det naturligt, at han har erholdt mere sikkerhed og selvtillid og derved

<sup>57</sup>) Forhørsprotokol 23/2 og 5/3 1885.

<sup>58</sup>) Under forhør 5/3 1885 udtrykker Franson sin forbavselse over Ulrikke Krells tilstand, idet hun »er den eneste af alle de mangfoldige, som cpt. har søgt at helbrede ved »Trosbøn«, der ikke i det hele eller tildels ere blevne helbredede . . . Forklaringen oplæst og godkendt, dog med den bemærkning, at cpt.s anførte om, at Krells hustru er den eneste af alle de mangfoldige, som cpt. har søgt at helbrede ved »Trosbønnen« osv., er at forstå således, at hun er den eneste, der har lidt noget ondt som følge af »Trosbønnen«.

haft anledning til ikke at lade nogen syg gå uhelbredet fra sig, hvorfor han har anvendt mekanisk kraft, hvor sådan kunne øve en synlig virkning . . . Men han har lagt overlæg for dagen med hensyn til at skjule sandheden, hvortil en af hans læresætninger allerede henpeger, idet han støtter sig til, at kun de, som tror, blive helbredede, så at han altid har et middel til at begrunde de fejlslagne helbredelser med, nemlig at de syge ikke vare troende. Hans forhold lige overfor Carl Krells hustru godtgør nemlig, at han vil skjule sandheden, idet han nu, efter at det er blevet ham klart, at dette forhold kan medføre ansvar, benægter at have udrettet hendes lemmer og påstår, at han kun har berørt dem. Den kraft, som er bleven anvendt dertil, har imidlertid været så stor, at den umulig kan være anvendt ham selv ubevidst . . . Han må således anses som et i høj grad ensidigt udviklet menneske, der er fuldt overbevist om, at sygdomme kunne helbredes alene ved bøn, og som med hensyn til dette spørgsmål ville vække formodning om monomani, dersom han ikke ved forstandsslutning søgte at fortolke bibelen til støtte for sin påstand; medens der heller ikke iøvrigt skønnes at være mangler ved hans mentale tilstand . . . *Det må derfor stærkt fremhæves, at hans virksomhed ikke er uden fare for mennesker, som indlade sig med ham.*<sup>59</sup>

Under sagens behandling ved retten bedredes Ulrikke Krells tilstand så meget, at det var klart, at der ikke var umiddelbar livsfare; ægteemanden krævede imidlertid erstatning for de lidelser og smerter, Franson havde forvoldt hustruen, men ville iøvrigt helt overlade spørgsmålet om tiltale og straf til rettens skøn.

De lokale retsinstanser har dog åbenbart været betænkelige ved en egentlig retssag, muligvis på grund af den rent *religiøse* virksomhed, Franson også havde øvet på egnen; ialtfald indgik der fra politimesteren i Roskilde

---

<sup>59</sup>) Erklæring af 8/3 1885, fremlagt ved forhør 9/3 1885.

anmodning til Justitsministeriet via Københavns stiftamt om, at sagen afgjordes ved, at Franson udvist af riget i henhold til lov om tilsyn med fremmede og rejsende af 15. maj 1875 §§ 13 og 2<sup>60</sup>. Efter forskellige undersøgelser resolverede Justitsministeriet da, at Franson uden sagsanlæg udvist af landet<sup>61</sup>. Sagen sluttede for Lejre herreds politiret 4. april 1885, hvor det pålagdes Franson at forlade Danmark inden 8 dage, ikke at afholde flere offentlige møder i denne tid, og »ikke påny at lade sig finde her i landet«.

Fra Franson og hans danske venners side gjordes der imidlertid de sidste dage under hans ophold i landet et par forsøg på at få denne kendelse omstødt. 41 medlemmer af Københavns Missionsforening tilstillede således kongen et andragende om Fransons forbliven i Danmark under henvisning til hans velsignelsesrige virke og til, at foreningen havde håbet at beholde ham en tid som dens prædikant<sup>62</sup>. Få dage efter fremsendte Franson selv til kongen et bønsskrift, der fortjener at aftrykkes in extenso:

### Bønsskrift

Till Hans Majestät, konung Christian IX.

Jag vågar hermed allerunderdanigast insända denna böneskrift, som förorsaktats till följe deraf, att jag blifvit anklagad och landsförvist på grund af att jag skulle ha

<sup>60</sup>) Skrivelsen dateret 10/3 1885 (RA). Det hedder heri: »Skal der fremmes Tiltale mod Arrestanten ser jeg ikke rettere end at det vil være nødvendigt, at hans mentale Tilstand yderligere undersøges og at han til det Øiemed midlertidig anbringes paa en af Landets Sindssygeanstalter«. En passus, der viser, hvor svært de danske myndigheder har haft ved at forstå en religiøs type som Fransons.

<sup>61</sup>) Stiftamtmanden til Justitsministeriet 12/3 1885, Justitsministeriet til Udenrigsministeriet 23/3 1885, Udenrigsministeriet til Justitsministeriet 28/3 1885, Justitsministeriet til Kbhvns stiftamt og politimesteren i Lejre herred 1/4 1885 (RA).

<sup>62</sup>) Andragende til kongen dateret 4/4 1885 (RA).

tillfogat en qvinna skada till hennes kropp, under det att jag sökte behandla henne efter Guds ords lära, rörande troshe[1]bregdagöralse.

Först må jag då bedja om underdanig tillåtelse till att göra Ers Majestät uppmärksam på *troshelbregdagörelser*.

De grunda sig på *Herrans ord* såsom Jacob 5,14—16, Marc. 16,17—18 m. fl. ställen både i gamla och nya testamentet.

Det förra af dessa två ställen visar oss vår *rättighet* i detta hänseende och *sättet att gå tillväga* och det sednare visar oss, att dessa tecken tillhöra icke allenast Apostlarne utan *alla*, »som tro». Dessa Herrans ord ha på sednare tider begynt att praktiseras uti flera länder, såsom Schweits, England, Förenta Staterna och på de sista åren äfven uti Sverige och Norge samt Danmark. I England finnes ett sådant helbregdagörelseshem, som förestås bland andra af *Doktor Baxter*, en prest i den engelska statskyrkan. I Förenta Staterna finnes flera, af hvilka ett förestås af Doktor Cullis i Boston.

I Schweits begynts ett sådant hem redan för flera år tillbaks genom Dorothea Trudels verksamhet, som fortsattes genom Hr. Zeller.

I Sverige kommer ett sådant hem att med snaraste öppnas i Norrköping, hvarjemte särskildt i Stockholm en Hr. Boltzius varit ett medel i Guds hand till många sjukas botande och har der äfven medlemmar af den kungliga familjen användt detta bibliska sätt att blifva helbregdade<sup>63</sup>.

Sjelf har jag varit ögonvittne till och äfven blifvit använd af Gud till flera sjukas botande genom trons bön båda i Amerika, såvel som i Sverige och Norge. Då jag sistlidne Oktober månad begynte min verksamhet här i Kjöbenhavn (tillkallad af flere troende vänner) var min

<sup>63</sup>) G. E. Söderholm: Den svenska pingstväckelsens historia 1907—1927 I, 105 oplyses, at lord Radstock under sin Sveriges-rejse i 1870'erne øvede betydelig indflydelse på dronning Sophia.

plan icke så mycket att bedja för sjuka, som fastmer att söka rädda de i synd och last fallne, sålunda de till själen sjuka, hvilket ju är min egentliga uppgift.

Dock kunde jag icke annat än, då troende personer, som vore sjuka, tillfrågade mig, om jag ville behandla dem efter Guds ord, låta vara att göra det. Flera blefva botade, men verket fortgick, såsom allra bäst är, i stillhet och förorsakade icke vidare uppmärksamhet.

Så kom en inbjudning från landsbygden att komma och predika, hvarjemte det af inbjudarena tillfogades att flera sjuka funnos som trodde Gud om att kunna helbregda dem.

De offentliga predikamötena höllos vanligvis om aftnarna och blefvo de, som hade önskat att öfverlemna sina sjukdomar till Gud, tillåtna att komma om dagarna till de enskildta mötena. Ehuru vi båda sökte att gifva dessa möten en så privat karaktär som möjligt, samt ifrigt uppmanade dertill, at *inga andra* än sådana som hade tro på *Gud*, och icke på oss borde komma, blef det dock icke alltid tillbörlig tid till att undersöka enhvars själstillstånd, innan vi bådo för honom och är det min innerliga bön till Gud, att jag aldrig mera må behandla en person för helbregdagörelse medelst Guds ord, bön, smörjelse med olje och händers påläggning som icke är i ett *derför passande själstillstånd*.

Ibland dem som ha anmält sig ha vi nemligen funnit sådana, som gjort det endast derföre, att de önskade komma oss på skam, om de icke blefvo botade.

Oljan, som begagnades vanligtvis på hufvudet, dock äfven på det sjuka stället om lätt tillgängligt, anse vi såsom en symbol af den helige Ande. Af dem som sålunda blifvit behandlade var äfven den qvinnan, för hvars sjukdom jag har blifvit anklagad. Då min teori är att icke gudomlig och mensklig kraft skall samverka vid de sjukas botande, utan att endast Guds kraft skall utföra verket, har jag alltid sökt fullfölja detta i praktiken.

Att så äfven skedde vid nämde tillfälle har jag bland andra särskildt 3 personers vittnesbörd, hvilka voro närvarande.

Tvenne af dessa har blifvit uppgifna till Dommaren i Roskilde hvilke bo der i närheten af Grefve Dannemans hus, der nämde möte hölls, och den tredje Kjøbmand Husmer<sup>64</sup> bor här i staden och drifver Manufakturhandel (Fiolstråde 5). Intet af dessa vittnen har dock ännu uppträdt. Rörande nämde qvinna får jeg sålunde anföra

1. att jag är helt omedveten af att ha tillfogat denna qvinna någon skada, lika litet som någon annan af dem jag bedit för.

2. att jag har *nämnda vittnen, som intyga detsamma.*

3. att hvarken nämde qvinna eller hennes man ha *vid förhöret vågat påstå*, att jag tagit hårdt uti hennes händer och fötter, utan endast *antaga*, att jag så gjort.

4. Tvertemot allt detta har jag blifvit dömd, förmodligen dels på grund af mitt eget erkännande af att jag med mina händer berört hennes lemmar under det jag bad för henne, samt följde med under det att de öppnades, dels på grund af doktorernas vittnesbörd, som med förnekande af *Guds* kraft att helbregda också *antoga*, att jag måst använt betydlig kraft.

Dommaren förklarade också, att han icke brydde sig om mitt vittnesbörd i detta hänseende utan endast doktorernas, dock förefaller det mig underligt, att deras vittnesbörd skola tages *i stället för mitt eget och mina vittnens.*

En annan sak, som förvånad mig är, att då intet kunnat uppsåras, som gifver den allraaflägnaste grund til att tro, att jag *velat* göra qvinnan någon skada, utan att den skada, som jag blifvit anklaget för, måste erkännas vara skedd tvertemot min vilja, som ju metgifves varit att

<sup>64</sup>) Manufakturhandler H. P. Husmer var på denne tid formand for Københavns Missionsforening og havde ledsaget Franson under en del af hans møderejse gennem Nordvestsjælland.

göra qvinnan *godt*, jag likväl blifvit dömd, *icke till att godt-göra qvinnan utan till att lemna landet*. Det är på grund häraf, jemte mycket annat som kommit mig orättvist till del under denna tid, såsom *min långa arrest af 38 dagar*, i trods deraf att jag medbringade de begärda 500 kronornas borgen för att vistas i frihet, som jag vågar bedja Hans Majestät allerunderdanigast derom att upphäfva det emot mig utfärdade förbjudet att vistas här i landet.

Jag må tillåta mig vidare upplysa derom, att jag hvarken i politiskt eller religiöst hänseende uppträder emot det bestående.

Tvertom har jag sökt *allvarligt varna folket emot den laglöshetens ande*, som nu vill på alla områden beherrska massorna af folket, då jag tror denna ande är *antikrists ande*, hvilken person ju i 2. Tess. 2,8 kallas »den laglösa».

I andligt hänseende är mitt mål att *vinna från synd och lust dem, som deri äro nedsjunkna* och blir detta istället för att lända och medverka till laglöshet, bästa medlet till att under alla möjliga förhållanden *lugna de upprörda sinnena*. Många böner ha af deltagande på Herrens troende vänner under dessa dagar gått upp till Herran, att han måtte beneka Ers Majestät att bevilja denna nu framställda begäran, angående tillåtelse att vistas i landet, och vill jag försöka på alla sätt at göra mig fortjent af denna nådesbevisning genom all möjlig försiktighet uti hela mitt framträdande (Matt. 25, 40).

Kjöpenhamn, d. 10. April 1885

Allerunderdanigast

*F. Franson.*

Antagelig havde Franson ventet sig det bedste resultat af denne henvendelse; under en tidligere arrestation i Sverige (for overtrædelse af kyrkoråds-forbud mod at prædike) var han blevet sat på fri fod efter appel til



kongen<sup>65</sup> og ventede vel nu en gentagelse. Det skete imidlertid ikke<sup>66</sup>, og Franson måtte forlade landet og vende tilbage til Sverige.

At det, der var sket ham her i Danmark, vedblev at nage ham, fremgår af et ejendommeligt brev, som han mere end et år senere sendte til den danske konge:

Till Hans Majestät Konungen af Danmark!  
Högädle Konung!

Jag beder om ursäkt, att jag tager mig den friheten att tillskrifva Ers Majestät. Mit namn kan kanske Ers Majestät erinra sig, då åtskilliga gånger petition ingått för mig angående tillåtelse att återvända till Danmark<sup>67</sup>. *Denna skrifvelse är dock ingen petition.* Jag har fått nåd att lemna den saken åt Gud. Jag har nog af arbete i andra länder för min Herre. — Med afseende på den der qvinnan, som jag skulle ha skadat, så är i den saken mycket som annu är ett mysterium för mig. Hvad jag med bestämdhet visste var, att jag *icke var medveten om att någon skada, utan tvertom ett stort underverk, var skedt med qvinnan, när hon lemnade oss.* Har jag olyckligtvis tagit så hårdt i hennes lemmar, att någon skada deraf uppkommit, så har Gud *förlåtit* mig det (jag har äfven frivilligt gifvit qvinnan en del penningar till ersättning). Min bön är till Gud, att jag måtte få möta den qvinnan i himlen och att, om qvinnan på något annat sätt blifvit tillfogad skada (såsom ryktet gick att hon blifvit vältrad af mannen på hemresan), att då hon och hennes man måtte bekänna det och af Gud utbedja sig *förlåtelse*.

<sup>65</sup>) Adolf Thomander: Fredrik Franson, 42 f.

<sup>66</sup>) Justitsministeriet til politidirektøren i Kbhvn 18/4 1885 med afslag på andragendet (RA).

<sup>67</sup>) Udover de nævnte andragender fra Københavns Missionsforening og Franson selv, begge fra april 1885, findes ingen petitioner i Justitsministeriets arkiv i det pågældende tidsrum.

Ack, huru stort, Ers Majestät, att vi arma menniskor kunna af Gud få *förlåtelse*!

Målet för vår tillvaro på jorden är *himlen*, och vinna vi himlen, så vinna vi allt, förlora vi himlen, så förlora vi allt. Om Ers Majestät tillåter mig, vill jag nämna något af det, som Herren Jesus gjort mot min själ. Då jag var 20 år gammal, *fann han mig*, sedan han alla de forut förflutna åren *sökt mig*, *förlåt mig* alla mina synder och upptog mig som sitt barn. Jag fick derpå den fulla *förvisningen* (enligt Rom. 8,16, 1. Joh. 5,12 m. fl. ställen), och sedan har jag i sanning fått erfara, att Jesu vänskap är mer än allt hvad verlden kan bjuda, och att den fromme Augustinus hade rätt, då han sade: »*menniskans ande* är skapad för Gud och *finner ingen ro, förrän den åter hvilar i Gud*«.

Genom att *mottaga* Jesus som en *fri gåfva* af Gud, komma vi i forening med Gud.

Af hjertat önskande Ers Majestät den stora förmånen att *ega* Jesus och genom honom utsigt till att, sedan Ers Maj. *en kort tid* burit Danmarks krona, Ers Maj. sedan måtte *evigt* få bära den tredubbla äreskronan *från himmelen* (»*rättfärdighetens krona*«, 2. Tim. 4,8; »*lifsens krona*«, Jacob 1,12, Uppb. 2,10 och »*härlighetens krona*«, 1. Pet. 5,4), och hafvande den djerfheten att öfversända Ers Maj. ett par af mig sjelf skrifna traktater samt några sånger<sup>68</sup>, förblifver jag högaktningsfullt

Eders Maj.sts ringe, men tillgifne

*F. Franson.*

(Basel, Schweits, den 19. Juli 1886)<sup>69</sup>

<sup>68</sup>) Som bilag til brevet findes to traktater: Einige Winke in Bezug auf die Weise, wie du bewahrt werden kannst, der du dich vor kurzem deinen Heiland übergeben hast, samt: Wirst du zurückgelassen werden?

<sup>69</sup>) Brevet, der er påtegnet »Henlægges«, har journalnr. N 1679/1886, men findes sammen med de øvrige akter i Fransons sag under M 1093/1885. Franson kom ikke senere til Danmark. Landsarkivet for Sjælland oplyser venligst, at han i 1907 fra Wellington ansøgte om ophævelse af udvisningsdekretet, men at ansøgningen afvistes af Justits-

Fransons eftermæle i Danmark har været vidt forskelligt. Blandt de venner, der siden fandt sammen i Det danske Missionsforbund, har man altid anset ham for en martyr, hvis hårde skæbne i Danmark skyldtes et samspil af præsteskabets nid og lægernes og myndighedernes vantro<sup>70</sup>. Fra folkekirkelig side har bedømmelsen af ham ikke været blid. *Vilh. Beck* erklærede hans virksomhed for »enten Sværmeri eller samvittighedsløst Humbug«<sup>71</sup>, og endnu adskillige år senere skrev Diakonissestiftelsens præst, *N. Dalhoff*, advarende mod at løbe efter, hvad der udråbes som nye vidundere og Kristus-åbenbarelses, hvorpå han fortsatte: »Vi have jo selv oplevet noget slikt her hjemme, da Stifteren af »Frimissionen«, Franson, først i Hovedstaden og siden i Provinserne »helbredte ved Bøn«, indtil han maatte rømme Landet, efterfulgt af Øvrigheden, fordi han havde brækket Armene på en gammel Kone. Han havde »lagt Hænderne paa hende« og bød hende saa at staa op, men da hun ikke kunde det, tog han fat i hendes Hænder med et saadant Ryk, at Armene knækkede. Den Slags Mirakler ville vi helst være fri for!»<sup>72</sup>

---

ministeriet 18/4 1907 (Kbhvns amts arkiv, LAS, journalnr. 794/1907, utilg.). — Fransons norske ledsagerinde, *Cathrine Juell*, der senere ved mødevirksomhed i det nordlige Jylland skabte grundlag for en række frie missionsforeninger der, var iøvrigt lige ved at blive inddraget i undersøgelserne, fordi også hun havde givet sig af med helbredelsesvirksomhed (politimesteren for Lejre herred til Justitsministeriet 10/3 1885, Kbhvns stiftamt til Justitsministeriet 12/3 1885). Der skete dog ikke mere hende vedrørende, men nogle år senere udvist en anden af Det danske Missionsforbunds prædikanter, nordmanden *R. A. Foss*, der som discipel af Boltzius havde holdt helbredelsesmøder i Frederikshavn (aktstykker i Justitsministeriets arkiv (RA), journalnr. S. 4827/1891, cf. Vendsyssel Tidende 19/8, 26/8 og 2/10 1891, Morgenstjernen 15/9, 15/10 og 1/11 1891).

<sup>70</sup>) Morgenstjernen 1/1 1896, Chr. Nielsen i Kristen församlings-bildning, 97 f.

<sup>71</sup>) Sorø Amtstidende 25/2 85, Indre Missions Tidende 8/3 1885, 149.

<sup>72</sup>) Diakonissestiftelsens Almanak 1897 i artiklen Præsten Hans Knudsen og de vanføre (upag).

I begge milieuer synes man således hurtigt at have givet sig en vis legenedannelse i vold. Sandheden turde — som i så mange tilfælde — ligge omtrent midt mellem de to yderpunkter. Uanset hvilket syn man har på fænomenet »helbredelse ved troens bøn« vil det efter fremlæggelsen af forhørsprotokollens materiale og Fransons breve til kongen være særdeles vanskeligt at forsvare hans handlemåde i det konkrete tilfælde, der gav anledning til hans udvisning. Der var i bedste fald tale om et »hastværksarbejde« af ganske uansvarlig karakter, hvor praksis harmonerede slettest muligt med helbredelseslærens teorier om en forudgående »trosakt« som forudsætning for helbredelse<sup>73</sup>.

På den anden side er det ganske givet helt urimeligt at stemple Franson som noget i retning af en samvittighedsløs charlatan. En svensk forsker, der ikke kan beskyldes for at nære dybe sympatier for det kristendomssyn, Franson repræsenterede, karakteriserer ham efter indgående studier som en af de mærkeligste religiøse svenskere,

---

<sup>73</sup>) I god overensstemmelse med, hvad der kom frem under forhøret i Roskilde, hedder det i Holbæk Amts Avis 20/2 85: »Fremgangsmaaden synes forøvrigt hyppigst at være den, at »Missionæren« idelig foreholder dem, at de *skal* tro, at de bliver bedre, de *skal* anstrænge sig for at gaa, eller rette sig osv., og de stakkels Mennesker anspænde saa virkelig al deres legemlige og aandelige Kraft for at tro og overvinde deres Skrøbelighed, og dertil hører naturligvis først og fremmest selv at sige, at de er bedre eller er kommet sig«. Den opfattelse, en sådan fremgangsmåde gav anledning til, kommer frem under forhøret, da det oplyses, at en politiassistent havde opsøgt en ung pige, der havde været hos Franson samme dag som Ulrikke Krell: »Pigen . . . ville ikke forklare noget; hun angav, at hun var bleven helbredet af Franzon, men det var tydeligt, at det ikke var tilfældet, thi hun ville ikke vise dem, at hun kunne gå henad gulvet. Meningen er, såvidt opt. [sognefoged Niels Christensen, Kirke Saaby] har forstået, at de personer, der således have været under Franzons behandling, ikke tør sige, at de ikke ere blevne helbredede, fordi han har sagt til dem, at de skulle sige, at de vare helbredede, og fordi de endnu i tro på ham frygte for, at de, hvis de sagde, at de ikke vare helbredede, ikke ville blive helbredede«. Forhørsprotokol 7/3 1885.

der nogensinde har levet, en regulær Franciskus-type uden anden ejendom end sin sønderslidte bibel, sin enkle dragt, sin håndtaske og paraply, en sangviniker og optimist, ofte hastig og uklog, men ihærdig og utrættelig, sikker på sin kaldelse til ved Guds kraft at frelse om muligt hvert menneske, han traf på, og det helst straks, overbevist om, at Kristus kunne komme igen nårsomhelst. Sidst og ikke mindst med alle sine svagheder en af de reneste, mest pletfrie og uselviske personligheder, man kan finde i de entusiastiske bevægelsers ofte blandede geledder<sup>74</sup>.

---

<sup>74</sup>) E. Linderholm: *Pingströrelsen i Sverige. Ekstas, under och apokalyptik i nutida svensk folkreligiösitet*, 19 f.